



?Noktalama İşaretlerini Nerede Kullanalım?

Ünlem, Soru İşareti ve Üç Nokta'nın Kullanımına Yönelik Bir Yerleşim Önerisi*

Kemalettin DENİZ[†]

Başak UYSAL[‡]

Öz

Yazılı iletişimde yer alan noktalama işaretleri, sözlü iletişimdeki yer alan vurgu, tonlama ve beden dili öğelerinin görevini üstlenirler. Sözlü iletişimde kullanılan vurgu, tonlama ve beden dili öğeleri, konuşma ile eş zamanlı iken yazılı iletişimde noktalama işaretleri, birkaç istisna dışında çoğunlukla cümlelerin yahut söz gruplarının sonunda yer almaktadır. Bu durumun ise heyecan, öfke, mutluluk, merak gibi güçlü duygulanımları alıcıya aktarmakta gecikmeye sebep olabileceği düşünülmektedir. Özellikle ünlem, soru işareti ve üç nokta, güçlü duyguların aktarımında diğer noktalama işaretlerinden daha fazla sorumluluğa ve kullanım alanına sahiptir. Bu noktadan hareketle çalışmada ünlem, soru işareti ve üç noktanın kullanımına yönelik yeni bir yerleşim önerisi sunulmuştur. Nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizinin temel alındığı çalışma sonuç ve önerilerinin dilbilim ve dil eğitimi alanlarındaki çalışmacılara yön göstereceği düşünülmektedir.

Anahtar Sözcükler: ünlem, soru işareti, üç nokta, yazılı iletişim, noktalama işaretleri

?Where Do We Use Punctuation Marks? A New Punctuate Proposal for Exclamation Mark, Question Mark and Ellipsis

Abstract

Punctuation marks have been used in written language and their missions are similar to accent, intonation and body language units in speech. Punctuation marks have been located at the end of the sentences or word groups except some marks as verbal punctuation marks have been used synchronic with verbal texts. Because of this nonsynchronication, some notions couldn't have been expressed as requested by translatives. Especially question mark, ellipsis and exclamation mark have had more responsibilities than other punctuation units for declaration of sentiments. Starting from this, in this article, a new punctuate proposal for exclamation mark, question mark and ellipsis were presented. This research is based on the document analysis that is a qualitative research method. It has been accepted by researchers that this research will serve a useful purpose for academicians and researchers working on linguistic and language teaching studies.

Key Words: exclamation mark, question mark, ellipsis, written communication, punctuation marks

* Bu çalışma, 2011 yılında Gazi Üniversitesi I. Uluslararası Türkçe Eğitimi Sempozyumunda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

[†] Doç. Dr., Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü, Ankara, kdeniz@gazi.edu.tr

[‡] Öğr. Gör. Dr., Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü, Ankara, basakuysal@gazi.edu.tr

Giriş

Dil becerisinin dört temel oluşturucusu olan dinleme, konuşma, okuma ve yazma faaliyetleri, beyin temelli bir algılama süreci sonucunda gerçekleşmektedir. Fiziksel ve zihinsel bileşenlere sahip olan bu süreç sonunda oluşan dil becerileri, aktif hâle getirdikleri fiziksel uzuv ve zihinsel alanlara göre “alıcı” ve “yansıtıcı” dil becerileri olarak anılmaktadırlar. Dinleme/izleme ve okuma alıcı (receptive) dil becerileri olarak kabul edilirken konuşma ve yazma, ifade edici (expressive) dil becerileri olarak adlandırılır. Dinleme/izleme esnasında alımlanan metnin prozodik uyumu, vurgu ve tonlama ile verilecek ezgi sayesinde sağlanır. Aynı zamanda bir görsel kabul olarak da nitelendirilen okuma esnasında ise duygulanımlar, noktalama işaretleri aracılığıyla desteklenmekte ve vurgulanmaktadır.

Bireyin karşılaştığı olaylar karşısında bazen içsel düşüncelerini ifade eden hislere, bazen de olaylar gerçekleştiği anda bireyde görülen bedensel değişikliklere duygu denilmektedir (Lyons, 1980: 43). Parrot (2001)'a göre duyguları genel olarak sevgi, sevinç, öfke, üzüntü, korku biçiminde ele almak mümkündür. Chafe, noktalama işaretlerini “yazıdaki kontrol amaçlı tonlama elemanları” olarak tanımlamaktadır (Chafe, 1988). Bir diğer tanıma göre noktalama; yazıda çeşitli duraklama veya soluklanmaları, doğru bir telaffuzda ifade edildiği gibi doğru miktarda veya oranda cümleler ve cümle parçacıkları arasında işaretleme sanatıdır (Lowth, 1967; akt. Chafe, 1988). Atasoy, noktalama işaretlerini; yazarın anlatmak istediği düşünceye ya da paylaşmak istediği duyguya okurun rahatlıkla ulaşmasını sağlayan yol işaretleri olarak tanımlamıştır (Atasoy, 2010: 824). Noktalama işaretlerine yönelik olarak tanımlayıcı resmî kaynak ise Türk Dil Kurumudur. Çünkü 2 Aralık 2004 tarih ve 25658 Sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan “Resmi Yazışmalarda Uygulanacak Esas Ve Usuller Hakkında Yönetmelik”te “Yazı, Türk Dil Kurumu tarafından hazırlanan İmla Kılavuzu ile Türkçe Sözlük esas alınarak dil bilgisi kurallarına göre yaşayan Türkçe ile yazılır.” ifadesi yer almaktadır (Resmî Gazete, 2 Aralık 2004). Şu hâlde belirleyici tanım, TDK tarafından belirtilen “Cümle veya yan cümledeki türlü öğeleri birbirinden ayırmaya yarayan işaretlerdir (TDK, 2005: 1480).” olacaktır.

Literatürde Noktalama İşaretlerinin Yerleşimine Yönelik Alternatif Öneriler

İspanyolcada soru ve ünlem işaretlerinin kullanımı, diğer dillerden farklı bir dizilime sahiptir. İspanyolcadaki soru ve ünlem cümleleri, hem başta hem sonda birer soru/ünlem işaretine sahiptir. Cümle başındaki işaretleme, işaretin ters dönmüş formuyla yapılmaktadır (Bk. Figür 1).

?Noktalama İşaretlerini Nerede Kullanalım? Ünlem, Soru İşareti ve Üç Nokta'nın Kullanımına Yönelik Bir Yerleşim Önerisi

Figür 1. İspanyolcada noktalama dizilimini gösterir afiş örneği (print.alpharesources.org)



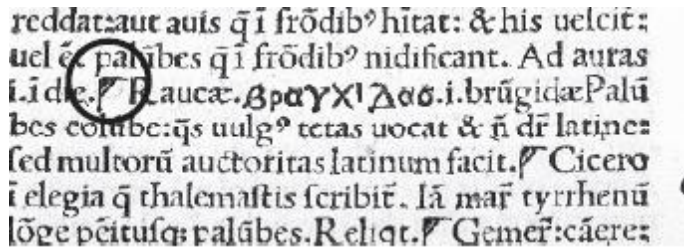
Noktalama işaretlerinin dizilimine alternatif üreten bir diğer disiplin, edebiyattır. Türk edebiyatında özellikle I. ve II. Yeni'de etkisini gösteren ruhi otomatizm uygulamaları, şiire duygunun yanı sıra düşüncenin de yansiyebileceğini göstermek amacıyla zihnin çalışma prensibinde *zaten* yer almayan noktalama işaretlerine eserde yer verilmemesi şeklinde de görülmüştür. Bu düşünceye göre noktalama, yaratıcı sürece ikinci bir müdahale olacak ve eserin orijinalliğine zarar verecektir. Bilinç akışı ve iç monolog tekniklerinin kullanımında da zaman zaman noktalama işaretlerine yer verilmediği görülür. Bilinç akışı tekniğinin noktalama işaretleri kullanılmaksızın bir yansımasına Türk edebiyatında yer alan "Tutunamayanlar" isimli eserin bir bölümünü örnek olarak vermek mümkündür. Oğuz Atay'ın eserindeki 76 sayfalık bölüm, noktalama işaretleri kullanılmaksızın kaleme alınmıştır:

"(...) Seni tanımadan önce ağaçların çiçek açtığı ve yaprak döktüğü mevsimleri hep kaçırdım derdi resim yapmayı sevdiğim hâlde denizin mavisini bilmezdim yaprağın yeşilinin her mevsimde değiştiğine dikkat etmemiştim seni tanıdıktan sonra o güne kadar tabiat resmi yapmayı sevmediğim hâlde bir ağaç bir yaprak küçük bir ot bile çizmiş olmadığım hâlde ve insan resimlerini fotoğraflardan kareyle büyütmeyi kolayıma geldiği için tercih ettiğim hâlde seni tanıdıktan sonra gözleri yeni açılmış bir küçük hayvan gibi çevreyi şaşkın ve hayran bakışlarla insanı ve insan olmayanı ayırmadan incelemeye başladım ve (...) (Atay, 2004: 460)."

Edebiyatta, özellikle şiirde noktalamanın kullanımı, bireysel tasarruf dâhilinde dahi değişiklik göstermiştir. Gönülal (1961); şairleri kuralcılar, aşırıları ve ılımlılar olmak üzere noktalamayı kullanma yönünden sınıflayacak kadar fazla malzemeyle karşılaşmıştır. Bununla birlikte Muallimoğlu (1999)'na göre noktalamalar, yazının bir süsü olarak düşünülemez. Noktalamalar, yazarın kendi zevkine göre, yazısına serpiştirmek için kullanacağı bir tür tuzluk değildir. Noktalamalar, her yazının organik bir parçasıdır ve sadece bir tek gayeye hizmet ederler: yazıyı berraklaştırmak ve anlaşılır hâle getirmek (Muallimoğlu, 1999: 847).

Dünya edebiyatı da noktalama işaretlerinin kullanımında bireysel tasarrufa yer veren sanatçılara sahiptir. Mark Twain'e ait şu alıntı, bu bağlamda dikkat çekicidir: "Mr. Hall, bana yazdığı mektubunda matbaa düzelticisinin benim noktalamalarımı düzelterek geliştirdiğini yazdı. Ben, kendisine derhâl bir telgraf çekerek düzelticinin son duasını etmesine bile vakit bırakılmadan öldürülmesini emrettim (Muallimoğlu, 1999: 843)." Bireysel tasarrufun bir diğer izi olarak, bugün geçerliliği olmayan bazı noktalama işaretlerinin cümle başında kullanıldığı görülür (Bk. Figür 2). Bunlardan birisi, Virgile'e ait metinde cümle başlarında kullanılan paragraf işaretidir. Paragraf işareti; bölüm, kıta veya cümlelerin başında kullanılan semboldür (Everson, 2016: 3).

Figür 2. 1509 yılında Virgile'e ait paragraf işareti kullanımı (Everson, 2016: 8)



Noktalama işaretlerinin yerleşimine yönelik bir diğer öneri, Chafe (1988)'e aittir. Chafe, Thoreau'nun "Walden" isimli eserine ait bir metni önce nesir olarak aşağıdaki biçimde verir:

Bazen, yumuşacık ve yemyeşil, geniş gölgelikli, Druid ailesinin gördükleri takdirde kendi meşe ağaçlarına hayran olmalarından vazgeçmelerini sağlayacak bir tapınağa benzeyen, ya da denizin göğsünde armalı, hareli ağaç dallarından yapılmış, ışık huzmelerinden dalgacılarıyla, bir donanma gibi duran çam korusuna doğru gezinirdim.

Chafe, aynı metni noktalamayı esas alarak ayrı satırlara böldüğünde okuyucudaki etkinin aynı olmayacağını savunur:

*Bazen,
yumuşacık ve yemyeşil,
geniş gölgelikli,
Druid ailesinin gördükleri takdirde kendi meşe ağaçlarına hayran olmalarından
vazgeçmelerini sağlayacak bir tapınağa benzeyen,
ya da denizin göğsünde armalı, hareli ağaç dallarından yapılmış,
ışık huzmelerinden dalgacılarıyla,
bir donanma gibi duran çam korusuna doğru gezinirdim.*

?Noktalama İşaretlerini Nerede Kullanalım? Ünlem, Soru İşareti ve Üç Nokta'nın Kullanımına Yönelik Bir Yerleşim Önerisi

Chafe, okuyucunun noktalama işaretlerinin bulunduğu metni okurken işarete uygun ses değişimleri duymayı bekleyeceğini ve noktalama işareti olan her yerde duraklayacağını söyler. Muhtemelen bu etki, noktalama işaretleri ayrı satırlarda yazılırsa daha belirgin olacaktır (Chafe, 1988: 398).

Noktalamanın yeniden düzenlenmesine yönelik güncel önerilerden birisi de Everson ve arkadaşları tarafından Evrensel Betik Projesi (Multiple Script Project) dâhilinde gerçekleştirilen çalışmadır. Bu çalışma kapsamında, Orta Çağ edebiyat eserlerinde yer alan 21 noktalama işaretinin bu projeye eklenmesi ve böylelikle evrenselleşmesi amaçlanmaktadır.

Noktalama işaretleri; dilbilim alanındaki çalışmacılar kadar dil eğitimcilerini de ilgilendirmektedir. Khan ve Khan (2016), noktalamayı bir beceri olarak ele alır ve noktalamanın dil eğitimindeki diğer dört alan becerisi gibi bir beceri olarak adlandırılması gerektiğini önermektedir (Khan ve Khan, 2016: 28). Yazılı iletişimin en hızlı alanlarından biri olan sosyal medyada, henüz Türk Dil Kurumunun tanımları kapsamında yer almayan #etiket (hashtag) işaretinin kullanımı yaygınlaşmıştır. Zappovigna (2012: 19), bu işaretin kelime veya kelime grubunun baş tarafına gelmesiyle oluşan bütünü, bir duyuru konusunu etiketlemek için oluşturulan düzenleme ve birleşmiş duyurulardan oluşan üst veri olarak tanımlamaktadır (Berg, 2014: 2). Bu işaretin baş kısımda kullanıldığı ve bütün, kelime grubundan oluşacaksa kelimeler arasında boşluk bırakılmaksızın bütünün oluşturulduğu görülmektedir.

Literatürdeki bu arayışlar, noktalamanın aynı yazı sistemi içerisinde dahi dönemsel değişiklik sergileyebileceğini ve diğer disiplin alanlarının noktalama sistemine etki edebileceğini göstermektedir.

Noktalama işaretlerinin kullanımına ve yer değişimine yönelik farklı önerilerin olması, netleşmeyen noktaların olduğu gerçeğini gündeme getirmektedir. Bu noktadan hareketle çalışma; cümledeki sevinç, üzüntü, şaşırma, soru gibi durum ve duygu ifadelerinin okuyucuya daha önce sezdirilebilmesi amacıyla noktalamanın yanı sıra tonlama ve duygu aktarımı görevi olan ünlem, soru işareti ve üç noktanın yazıdaki yerleşimine yönelik bir öneri sunmayı amaçlamaktadır.

Yöntem

Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi temel alınmıştır. Doküman analizi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 187). Çalışma kapsamına noktalama ve duraklamanın yanı sıra duygulanım yansıtmakla da mükellef olduğu konusunda literatürün uzlaştığı işaretler olan ünlem (!), soru işareti (?) ve

üç nokta (...) alınmıştır. Çalışma, kuramsal nitelik taşıdığı için bulgular, sıralama önerisini destekleyecek kuramsal çerçeve üzerine temellendirilmiştir.

Çalışma Dokümanı

Ünlem (!), soru işareti (?) ve üç noktanın (...) kullanım alanlarına göre yeni dizilim önerisi, edebî metinlerden hareketle oluşturulmuştur. Edebî metinlerin tercihinde ise bir ortaklaşmaya gidebilmek amacıyla Türk Dil Kurumu tarafından yayımlanan Güzel Yazılar serisi içerisinde yer alan Denemeler isimli eser, çalışma dokümanı olarak kullanılmıştır.

Dizilim önerisinde tercih edilen diğer edebî eserler ise Sabahattin Ali'ye ait Yeni Dünya ve Ahmet Hamdi Tanpınar'a ait Huzur isimli eserler olmuştur.

Bulgular ve Tartışma

Üç Nokta (...)

Üç noktanın kullanım alanı incelendiğinde anlatımın ve duygulanımın kesintiye uğradığı görülecektir. Gönülal (1961)'a göre kesilen yer, isteyerek alınmadığı gibi o yer ya da şey söylenmek istenmezse hatta söylemek yeterliğine kişinin gücü yetmezse üç nokta kullanılır (Gönülal, 1961: 26). Çalışma kapsamına alınan ilk noktalama işareti olan Üç Nokta'nın kullanım biçimi, TDK tarafından ise şu şekilde belirtilmiştir:

1. Anlatım olarak tamamlanmamış cümlelerin sonuna konur.
2. Kaba sayıldığı için veya bir başka sebepten dolayı açık yazılmak istenmeyen kelime ve bölümlerin yerine konur.
3. Alıntılarda başta, ortada ve sonda alınmayan kelime veya bölümlerin yerine konur.
4. Sözün bir yerde kesilerek geri kalan bölümün okuyucunun hayal dünyasına bırakıldığını göstermek veya ifadeye güç katmak için konur.
5. Ünlem ve seslenmelerde anlatımı pekiştirmek için konur.
6. Karşılıklı konuşmalarda, yeterli olmayan, eksik bırakılan cevaplarda kullanılır (TDK, 2016).

2 ve 3. maddeler, noktalama işaretinin teknik kullanımıyla ilgilidir. Sıralamaya tabi olmayıp teknik ihtiyaç durumunda başvurulacak bir işaretleyici konumundadır. 1, 4 ve 5 ve 6. maddelerde ise noktalama işareti, tamamen duygulara işaret etme amaçlı kullanılmaktadır.

Üç nokta, fazlalığı ifade etme aracıdır. Bu açıdan fazlalığın bürünsel işaretidir. Kalıplaşmış bir ifadeye göre üç nokta, fonetik içeriğin tamamıyla kısıtlandığı bir cümlede fonetik azaltmanın sadece

?Noktalama İşaretlerini Nerede Kullanalım? Ünlem, Soru İşareti ve Üç Nokta'nın Kullanımına Yönelik Bir Yerleşim Önerisi

uç bir şeklidir (Rooth, 1992: 4). Buradaki fazlalığı, eksilti ile göstermek üç nokta ile mümkündür. Rooth'un üç noktanın kullanımına atfettiği etki alanı, Türk Dil Kurumu tarafından "Anlatım olarak tamamlanmamış cümlelerin sonuna konur." ve "Sözün bir yerde kesilerek geri kalan bölümün okuyucunun hayal dünyasına bırakıldığını göstermek veya ifadeye güç katmak için konur. (TDK, 2016)." şeklinde tanımlanan birinci ve dördüncü işleve denk gelmektedir. Bu kullanım alanının önerilen dizilimi ve orijinali, aşağıda verilmiştir (Bk Tablo 1).

Tablo 1. Üç Nokta'nın Kullanımı ve Önerilen Dizilim

Orijinal Metin	Önerilen Dizilim
<i>Fakat lazım olduğu zaman... İşte hastabakıcı meselesi böyleydi. Kiracıya gelince... (Tanpınar, 1999: 12).</i>	<i>...Fakat lazım olduğu zaman... İşte hastabakıcı meselesi böyleydi. ...Kiracıya gelince... (Tanpınar, 1999: 12).</i>
<i>Bir bakıma millet, devam eden teklerin topluluğudur. Devam etmek... (Arık, 1999: 96)</i>	<i>Bir bakıma millet, devam eden teklerin topluluğudur. ...Devam etmek...</i>
<i>Kısa cümlelerde öznenen sonra virgül koymak yasaktır. Hilâfına hareket edenler bir haftadan üç aya kadar hapis cezasıyla... (Safa, 1955)</i>	<i>...Kendisiyle, kendi yaşındakilerle uğraşırsanız, yazdıklarını okursanız, o başka, onlar tanınmış şairler, ünlü yazarlar...</i>

Aktif görme alanına giren sözcük veya sözcük grupları, belirli aşamalardan geçtikten sonra beyinde bir anlam kazanmaktadır (Onan, 2005: 150). Aynı durum, noktalama işaretleri için de geçerlidir. Anlamın ortaya çıkmasında tek tek işaret ya da kelimeler değil, bütün önemlidir. Duygu ifade eden noktalama işaretlerinin baş kısımda yer alması, okuyucuya ipucu verme açısından önemlidir. Çünkü beyin, cümleleri bütün olarak algılamaktadır. Yukarıdaki cümlenin bütün olarak algılandığı muhakkaktır. Cümle başında yer alacak üç nokta (...), okuyucuya cümlenin tamamlanmayacağına dair ipucu verecek ve anlamlandırma sürecini hızlandırabilecektir.

Üç noktanın birinci işlevi, anlatım olarak tamamlanmamış cümlelerin sonunda yer almasıdır. Çalışmada önerildiği biçimde üç noktanın cümlenin başında yer alması, okuyucuya tam bir cümle okumayacağını bildirmesi ve okuyucuyu hazırlaması açısından önemlidir. Bununla birlikte üçüncü işlev alanında yer alan alıntıyı bildiren cümle başındaki üç nokta ile karıştırılmaması amacıyla bir kodlama farklılığına gidilebilir. Alıntı için cümle başlarında "..." kullanılırken tamamlanmayacak cümlelerde "(...)" biçiminde bir farklılaşma ile bu kesişmenin engellenebileceği düşünülmektedir.

Soru İşareti (?)

Türk Dil Kurumuna göre soru işaretinin kullanım alanları aşağıdaki gibidir.

1. Soru eki veya sözü içeren cümle veya sözlerin sonuna konur.
2. Soru bildiren ancak soru eki veya sözü içermeyen cümlelerin sonuna konur.

3. Bilinmeyen, kesin olmayan veya şüpheyle karşılanan yer, tarih vb. durumlar için kullanılır (TDK, 2016).

Soru işaretinin üçüncü işlevi, üç noktadaki iki işlevde olduğu gibi anlamdan ziyade teknik işleve sahiptir. Birinci ve ikinci işlevi ise anlamla birlikte vurgulama ögesine de etki etmektedir. Birinci ve ikinci işleve yönelik alıntı örnekleri ve önerilen dizilim, aşağıda verilmiştir.

Tablo 2. Soru İşareti'nin Kullanımı ve Önerilen Dizilim

<i>Orijinal Metin</i>	<i>Önerilen Dizilim</i>
Kim oynuyor şimdi bu oyunları? Kimlerin dilinde bütün bu sözler? (Uygur, 1999: 313)	?Kim oynuyor şimdi bu oyunları? ?Kimlerin dilinde bütün bu sözler?
Bu, uzun zaman küçük iş yapmak, az kazanmak, belki kazanmamak demek olmaz mı? (İlhan, 1999: 294).	?Bu, uzun zaman küçük iş yapmak, az kazanmak, belki kazanmamak demek olmaz mı?

Soru işareti ve ünlem işareti, anlatımdaki bir yükselmeye işaret etmektedir (Chafe, 1988). Bu yükseliş, konuşmada kendisini vurgu ve tonlamada artış biçiminde gösterir. Türkçede soru sözcüğünün bulunduğu soru cümlelerinde vurgu, soru sözcüğü üzerindedir. “mı” sözcüğünün bulunduğu soru cümlelerinde vurgu, “mi” sözcüğünden önceki sözcüktedir (Dursunoğlu, 2006: 274). Dolayısıyla okuyucu, cümle sona ermeden cümlenin kazandırmayı amaçladığı duygudan haberdar olmalıdır.

O hâlde, soru işaretinin sonda yer alması, okuyucuya cümleyle ilgili ipucu vermekte gecikmekte ve okuyucu, cümlenin ortalarına yahut yüklemine varana dek cümlenin soru cümlesi olabileceğini bilememektedir. Soru işaretin başta da yer alması, okuyucuyu zihinsel açıdan soru cümlesine hazırlamaya yardımcı olacaktır.

Ne kadar sakinsiniz.

Ne kadar sakinsiniz?

?Ne kadar sakinsiniz?

Yukarıdaki cümleler, noktalmasına sadık kalınmak üzere okuyucunun zihninde canlandırıldığında 3. cümlenin noktalmasının duygu durumdan diğerlerine kıyasla daha önce haberdar ettiği görülecektir.

Uzun soru cümlelerinde yahut soru sözcüğünün başlarda yer almadığı cümlelerde, özellikle okumanın ilk anlam aşaması kabul edilen okuryazarlık aşamasında (Göktürk, 1980) olan okuyucular için soru işaretinin cümle başında yer alması, yön gösterici olacaktır. Özellikle soru cümleleri ile sözde soru cümlelerini, soru işaretinin gerçek soru cümlelerinde cümlenin başına ve sonuna, sözde soru cümlelerinde ise ters soru işaretinin cümle başına eklenmesi ile ayırmanın kolaylaşacağı düşünülmektedir.

?Noktalama İşaretlerini Nerede Kullanalım? Ünlem, Soru İşareti ve Üç Nokta'nın Kullanımına Yönelik Bir Yerleşim Önerisi

Ünlem İşareti (!)

Lowth (1967)'a göre konuşmada, duraklama sağlayan işaretleyicilerin yanı sıra sesin duygulanımla örtüşen bir diğer boyutunu belirleyen işaretler vardır. Bu işaretler, soru işareti ve ünlem işaretleridir (Lowth, 1967; akt. Chafe, 1988: 401) . Gönülal'a göre ünlem, çağrı, haykırı, duyu ve küçümseme işaretidir (Gönülal, 1961: 111). Türk Dil Kurumuna göre ünlem işaretinin kullanım alanları aşağıdaki gibidir.

1. Sevinç, kıvanç, acı, korku, şaşma gibi duyguları anlatan cümlelerin sonuna konur.
2. Seslenme, hitap ve uyarı sözlerinden sonra konur.
3. Alay, kinaye veya küçümseme anlamı kazandırılmak istenen sözden hemen sonra yay ayrıç içinde ünlem işareti kullanılır (TDK, 2016).

İşlev alanlarından görüldüğü gibi ünlem işareti, teknik işlevlerden tamamen bağımsız olarak doğrudan duygudurum temelli bir işarettir. Aşağıdaki metin, ünlem işaretinin birinci ve ikinci işlevine yönelik örnek metin ve önerilen dizilim, aşağıdadır.

Tablo 3. Ünlem İşareti'nin Kullanımı ve Önerilen Dizilim

Orijinal Metin	Önerilen Dizilim
Ocağına düştüm! Deli gönlün bizim çukur köyümüze sığmazsa al beni obana götür! (Ali, 2004: 119).	!Ocağına düştüm! !Deli gönlün bizim çukur köyümüze sığmazsa al beni obana götür!

Yazılı bir metnin okuyucusu, dil bilgisi ve noktalama işaretleri sayesinde okuduğu metni zihinsel veri bölmelerine ayırarak yorumlar (Downing, 2015; akt. Khan ve Khan, 2016: 27). Sevinme, kızma, korku, mutluluk, şaşkınlık gibi aşırı heyecan anlatan cümlelerin sonunda yer alan öge, amaçlanan duygunun dinleyiciye aktarılması için gecikmeye neden olabilecektir.

Sonuç ve Öneriler

Duygu ya da durum bildiren işaretlerin sonda kullanılması, bunların okuyucunun zihninde şekillenmesinde gecikmeye neden olmaktadır. Bu amaçla daha önce anlam ifade eden noktalama işaretleri olarak belirtilen soru işareti, ünlem ve üç noktanın cümlelerin başında da yer alması, okuyucuya görsel kabul esnasında zihinsel ipucu verecektir.

Dil eğitimi, sadece belli gramer kalıplarını kapsayan dil öğretimiyle sınırlandırılmamalı, birçok insani bilim ve durumla birlikte ele alınmalıdır (Yalçın, 2012: 15). Önerilen sıralamanın dil becerilerine etkisinin olacağı muhakkaktır. Okuma esnasında duygudurum hakkında ipucuyla daha önce karşılaşma, vurgu ve tonlamaya yardımcı olabilme, üç noktanın kullanıldığı cümlelerde cümleyi ansızın bitirme yerine cümlelerin eksik biteceğini sezme, soru ve ünlem cümlelerinde vurguyu vermek

için son kısma kadar beklememe, görme aralığını daha etkin kullanarak hızlı okuma becerisini geliştirebilme gibi kazanımların alımlanma sürecinin hızlanacağı düşünülmektedir.

Önerilen dizilimin meydana getireceği olası güçlüklerin Türk Dil Kurumunun genel geçer kurallarıyla çelişme, okuma alışkanlıklarla çatışma durumu ve ilköğretim programlarında noktalama işareti ile ilişkili kazanımlarda yeniden düzenleme olacağı düşünülmektedir. Olası fayda ve güçlüklerin kuramsal veriler yanı sıra uygulamalarla da temellendirilebilmesi için bu alanda yapılacak deneysel çalışmalara ihtiyaç vardır.

Kaynaklar

- Ali, S. (2004). *Yeni dünya*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Arık, R. O. (1999). *İnmeyen bayrak*, Güzel Yazılar: Denemeler. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. s 88-92.
- Ataç, N. (1999). *Edebiyat âlemi*, Güzel Yazılar: Denemeler. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. s. 67-71.
- Atasoy, F. O. (2009). *Türkçede noktalama sorunlar çözümler teklifler*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Atasoy, F. O. (2010). Noktalama işaretlerinin tarihi, *Turkish Studies*. 5(2), 823-860.
- Atay, O. (2004). *Tutunamayanlar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Berg, J.A. (2014). The story of the hashtag: a practical theological tracing of the hashtag symbol on Twitter, *HTS Theological Studies*, 70 (1), 1-6.
- Chafe, W. (1988). Punctuation and the prosody of written language. *Written Communication*, 5(4), 396-426.
- Dursunoğlu, H. (2006). Türkiye Türkçesinde vurgu. *Atatürk Üniversitesi Dergisi*, 1, 300-315.
- Everson, M. (2016). Universal Multiple-Octet Coded Character Set. Revised Proposal to add Medievalist punctuation characters to the UCS. İnternet'ten 28.04.2016'da unibook www.unicode.org/unibook adresinden alınmıştır.
- Givens, D. (2011). *The nonverbal dictionary of gestures, signs and body language cues*. Nonverbal Studies Press.
- Göktürk, A. (1980). *Okuma uğraşı*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Gönülal, M. (1961). *Noktalama*. Ankara: Dün-Bugün Yayınevi.
- İlhan, A. (1999). *Batılılaşmak üzerine*, Güzel Yazılar: Denemeler. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. s. 285-298
- Khan, A., Khan, Y. (2016). Punctuation Errors made by the learners of intermediate level at punjab group of colleges; an error analysis, *International Journal of Institutional & Industrial Research*, (1)1, 22-25.
- Lyons, W. (1980). *Emotion*. USA: Cambridge University Press.
- Muallimoğlu, N. (2013). *Türkçe bilen aranıyor*. İstanbul: Avcıol Yayınları.
- Onan, B. (2005). *İlköğretim ikinci kademe Türkçe öğretiminde dil yapılarının anlama becerilerini geliştirmedeki rolü*. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Onan, B. (2006). Ses olgusunun denetlenebilirliği bağlamında dil becerilerinin geliştirilmesinde etkili olduğu düşünülen fonolojik yönlendiriciler: noktalama işaretleri. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, Güz. 141-163.
- Parkes, M. B. (1993). *Pause and effect*. California: University of California Press.
- Parrott, W. (2001). *Emotions and social psychology: essential readings*. Philadelphia: Psychology

?Noktalama İşaretlerini Nerede Kullanalım? Ünlem, Soru İşareti ve Üç Nokta'nın Kullanımına Yönelik Bir Yerleşim Önerisi

press.print.alpharesources.org adresinden 28.04.2016 tarihinde alınmıştır

Resmî Gazete, 2 Aralık 2004. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/12/20041202.htm#3>. İnternet'ten 22 Nisan 2016 tarihinde alınmıştır.

Rooth, M. (1992). Ellipsis redundancy and reduction redundancy. University of Stuttgart.

Tanpınar, A. H. (1999). Huzur. İstanbul: Dergâh Yayınları.

TDK. (2016). http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=187:Noktalama-Isaretleri-Aciklamalar&catid=50:yazm-kurallar&Itemid=132. İnternet'ten 16 Nisan 2016 tarihinde alınmıştır.

Türkçe Sözlük. (2005). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Uygur, N. (1999). *Çelik çomak*, Güzel Yazılar: Denemeler. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. s. 311-316

Yalçın, A. (2002). Türkçe öğretim yöntemleri: yeni yaklaşımlar. Ankara: Akçağ Yayınları.

Yardımcı, M. (1996). *Türkçede seslerle ilgili kurallar ve noktalama işaretleri*. Ankara: Öncü Yayınları.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.